



Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/35, p. 447-461

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12573>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

AVRUPA'YA GÖÇÜN TÜRKİYE'DEKİ SOSYO-KÜLTÜREL VE DİNİ HAYATA YANSIMALARI (BOZOVA ÖRNEĞİ)

*Ahmet AKTAŞ***

ÖZET

Evrensel bir olgu ve toplumsal bir fenomen olan göç, insanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal, ekolojik vb. nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmeleri olarak tanımlanabilir. Göçler kendi içinde farklı özelliklere göre kategorilere ayrılabilir. Göçün yapıldığı yerden hareketle iç göç ve dış göç şeklinde bir ayrıma gidilebilir. Öte yandan göçün nedenlerinden hareketle zorunlu göç veya isteğe bağlı göç şeklinde ikili bir tasnif yapılabilir. Bu çalışmanın konusu temel olarak dış göç ve sonuçları ile ilgilidir. Türkiye'deki dış göç serüveni 1960'lı yıllarda başlamıştır. Yapılan göçlerin çoğu ekonomik gerekçelerle gerçekleşmiştir. İşçi olarak kabul edilen göçmenleri bir süre sonra göç ettikleri yerleşe yerleşmeye başlamış ve kalıcı olmaya başlamıştır. Göçmenler bir taraftan yeni yaşam alanlarına kendi kültürünü taşırlarken öte yandan yani edindikleri kültürü de kendi anavatanlarına taşımaya başlamışlar. Özellikle oturma izni aldıktan sonra anavatanına yapılan ziyaretlerin artmasıyla sosyo-kültürel etkileşim artmaya başlamıştır. Bu kapsamda çalışmadaki amaç; Türkiye'den Almanya'ya ağırlıklı olarak ekonomik sebeplerden dolayı giden göçmenlerin belli aralıklarla yaptıkları ziyaretler neticesinde anavatandaki sosyo-kültürel ve dini hayata etkisini araştırmaktır. Sosyolojik açıdan göç olgusuna değinildikten sonra, Almanya'ya yapılan göç serüveni kısaca ele alınmıştır. Göç ve sosyal değişim ilişkisi ele alındıktan sonra, dış göçün kültürel, ekonomik, dini ve siyasi boyutlardaki etkileri ele alınmıştır. Araştırmada temel veri toplama tekniği olarak mülakat ve gözlem kullanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında, göçmenlerin öz yurtlarındaki sosyo-kültürel ve dini hayata etkisi irdelenmiştir. Araştırmada göçmenlerin anavatanlarında sosyo-kültürel ve dini hayatta birtakım değişimlere hız kazandırdığı gözlenmiştir. Bölgeden Almanya'ya göçten önce ve göçten sonra şeklinde bir zamansal tasnife gidilmesi, bu değişim ve dönüşümün boyutlarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Göç, Dış Göç, Türkiye, Göçün etkileri

** Arş. Gör. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri, El-mek: aktsahmet21@gmail.com

THE EFFECTS OF MIGRATION OF EUROPA TO THE SOCIAL-CULTUREL AND RELIGION LIFE OF TURKEY (The Sample of Bozova)

ABSTRACT

As a universal phenomenon and a social phenomenon, migration, can be defined as people moving from one place to another due to economic, social, political, ecological, etc.. Migrations can be divided into categories according to their different characteristics. From the place where the migration is made, a separation can be made in the form of internal migration and external migration. On the other hand, a dual classification can be made in terms of forced migration or voluntary migration on the basis of migration reasons. The adventure of external migration of Turkey began at 1960. Most of the migrations were made for economic reasons. Immigrants, who were accepted as workers, began to settle in the settlement where they migrated after a while and became permanent. On the one hand, immigrants have carried their own cultures to new living spaces, on the other hand, they have started to carry the culture they have acquired to their own motherland. Especially after receiving a residence permit, socio-cultural intercourse started to increase with increasing visits to the homeland. The subject of this study is mainly concerned with external migration and its consequences. In this context, purpose of study examines the influences of those who migrated to Germany to the socio-cultural and religious life in their homeland. After the sociological perspective of immigration, the adventure of immigration to Germany was briefly discussed. After considering the relation between migration and social change, the effects of external migration on cultural, economic, religious and political dimensions are discussed. Interviews and observations were used as the basic data collection technique in the study. In the light of the obtained data, the effect of socio-cultural and religious life on immigrants' self-estates has been examined. In the study, it has been observed that the immigrants accelerated some changes in their socio-cultural and religious life in their homeland. The introduction of a temporal order in the region, before and after migration, shows the dimensions of this change and transformation.

STUCTURED ABSTRACT

This study aims to discuss the reflection of external migration which starting in the 1960's and continuing through the day to socio-cultural and religious life in the mainland. The target population of the study is the district of Bozova in Şanlıurfa. In-depth interviews with 23 people were conducted during the study. Besides, data were gathered by means of the questions directed to the electronic environment with 6 people. 21 of the participants are male and 8 are females. When examining the educational status, 9 of them are university graduates, 11 of them are primary school graduates and 5 of them are not literate. The age range of participants varies from 25 to 60 years.

When the reflections of external immigration, at homeland of immigrants are examined, it appears that this effect has become the foreground in the cultural, economic, political and religious life areas.

With external migration, the social structure of the region has changed considerably. Especially improvements in economic sense have changed the social positions of individuals / families. The fact that the people / families who climbed to the upper steps as the social status of the region before, climbed to the upper steps, the person / families in the distinguished position fell to the lower steps by changing the economic balances. This mobility brought about by the changes in the economic situation emerged as a result of immigration to Germany, so a distinction was made between "Almancı families" and "non-Almancı families"

Diaspora is an important part of the life of migrants to Europe. especially the Kurdish Diaspora influences the political thought of immigrants. As a result, the sympathy of immigrants to ethnic-oriented politicians is growing. The political ideas of immigrants also influence the political thought in the homeland. from here it is increasing the desire of the parties that make politics based on the region.

As a result of immigration, new business areas have been born for many people. These workplaces have given the opportunity to contribute to the economy in the unemployed or restricted to those who can participate in production in their homeland. The conversion of the foreign currencies sent abroad from abroad into the region offers significant contributions to the regional economy. Investment in the construction sector in particular contributes to new business opportunities as well as to new sources of income other than traditional agriculture and papermaking.

Considering religious religious beliefs, there is a serious increase in the number of prayers that require a certain amount of money, especially in monetary terms. In addition to basic worship such as zakat and pilgrimage, the amount of donations made to charity or charity increases in proportion to the increase in economic power as well as external migration.

Immigration, can leave deep traces on the emigrant, which can be the motive power of social change. migration adventure is about to begin in the early years of the republic in Turkey, especially in the 1960s, it gained momentum with economic concerns. In the countries that have been given temporary work force, they have become permanent over time. However, if the outward migration movements decreased during the following 15 years, they continued. With the September 12 military coup, the external migration left political weight to the economic weight. In the 1990s, the evacuation of villages in the years brought a new dimension to the outer pond.

Because migration is a multi-dimensional process, the effects of migration are also very different. It is inevitable that cultural acquisitions in the new habitats are reflected in the cultural heritage of the motherland in this process, in which immigrants are in the position of cultural agents. When new cultural forms and ideas acquired interact with existing cultural forms in the motherland, changes can be

experienced in both cultures over time. The same is true of religious life and political considerations. Especially due to the foreign currencies coming from abroad, the increase in the economic purchasing power and the fulfillment of the worship made with the goods are observed to increase greatly. sacrifice, fulfillment of pilgrimage, and increase of charity are examples to be given.

Immigrants who have migrated abroad for different reasons may apply to various groups in order to maintain the ontological trust problem in order to be able to hold on to the new life struggle or to preserve the self-identity. One of the most influential of these formations is the Kurdish Diaspora in Europe. It is likely that nationalistic ideas will outweigh the political considerations of individuals who have an organic or inorganic link with the diaspora. Individuals returning to their homeland in the framework of diasporan perception and self-identification ideas can influence their political preferences by conveying nationalist ideas to the circle of friends or friends.

To sum up, external migration can bring about serious changes in the individual or social life of every living component.

Keywords: Europe, Migration, External Migration, Turkey, Migration effects

Giriş

Kişilerin gelecekte hayatlarının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere tamamen veya geçici bir süre ile bir yerden başka bir yere yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketleri (Akkayan T, 1979) olarak tanımlanan göç, toplumun sosyo-kültürel yapısıyla çok yönlü bir ilişki içindedir. Göç olgusu iç göç ve dış göç şeklinde ikiye ayrılır (Çağlak, 2017). Göç eden kişilerin yeni yaşam alanlarına uyum süreçlerinde, içinde doğup büyüdüğü toplumun kültüründen tamamen bağımsız bir hayat yaşamaları neredeyse imkânsızdır. Göçmenler, bu yeni varoluş alanındaki mevcut kültürden de zamanla etkilenilir. Ancak göçün etkisi sadece bu iki durumla sınırlı değildir. Yeni yerleşilen yerde edinilen kültürün, bireyin doğup büyüdüğü yerlere belli aralıklarla yaptığı ziyaretler aracılığıyla taşınması ve mevcut kültürü etkilemesi de muhtemel etkilerden biri olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Ülkemizde dış göç ile ilgili yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak göç edenlerin yeni yaşam alanlarında yaşadıkları problemler, kimlik ve uyum sorunu, sosyo-kültürel ve dini hayatlarında meydana gelen değişiklikler işlenirken¹; göçün, kişinin içinde yetiştiği anavatandaki sosyo-kültürel hayata etkisi ikinci planda kalmış ya da göçün sadece ekonomik etkileri araştırılmakla yetinilmiştir. İşte biz bu çalışmada, dış göçün, ihmal edildiğini düşündüğümüz, sosyo-kültürel ve dini hayata etkisi üzerinde durmaya çalışacağız.

¹Ayrıca Bkz. Unat, N. A. *Bitmeyen Göç*, Bilgi yayınları (2002); Canatan, K. *Göçmenlerin Kimlik Arayışı* İstanbul: Endülüs Yay. (1990); Ermağan, Almanya'da Üçüncü Türk Kuşağının Kimlik Problemleri. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2013, (6); Altıntaş *Dış Göç ve Din* İstanbul: Dem yayınları, 2008; Çelgin, Göçmenlik ve Göçmen İşçi Kavramları İle Dış Göç Yapmış İşçilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, yıl 2014 2 (2)*; Gümüşel, Yurtdışında Yaşayan Türk Gençlerinin Sosyo Kültürel Değerlendirilmesi, *Gençlik Araştırmaları Dergisi, Yıl 2013-1, 1 (1)*.

Bu çalışmada üzerinde durmaya çalışacağımız hususların her biri tek başına müstakil bir çalışmanın konusunu olacak kadar geniş konulardır. Bu konuların ayrıntılı işlenmesi çalışmamızın sınırlarını aşacağından, biz burada bu hususları genel hatlarıyla irdelemekle yetineceğiz.

1. Kapsam ve Yöntem

Bu çalışma, 1960'lı yıllarda başlayıp günümüze kadar devam eden dış göçün anavatandaki sosyo-kültürel ve dini hayata yansımalarını ele almayı amaçlamaktadır. Araştırma evreni olarak Avrupa'ya yoğun bir şekilde göç veren Şanlıurfa'nın Bozova ilçesi çalışma seçilmiştir. Bu ilçeyi seçmedeki neden ilçenin Türkiye'nin dış göç serüveninin her aşamasında bulunmuş olmasıdır. İlçe merkezi ve bağlı köylerin büyük kısmında şu anda yurt dışında olan ve ya belli bir süre kaldıktan sonra geri dönenler bulunmaktadır. Araştırma kapsamında yurt dışına yoğun göç veren köylerde derinlemesine mülakat tekniğiyle veriler toplanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında e-posta aracılığıyla bazı kişilere açık uçlu sorular yöneltilerek bilgi toplanmıştır. Ayrıca araştırmacının kendisinin de çalışma evreninde olması elde edilen bulguların analiz ve yorumlamasında kolaylık sağlamıştır.

Araştırma kapsamında 23 kişi ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. 6 kişi ile de elektronik ortamda yöneltilen sorular aracılığıyla veriler toplanmıştır. Katılımcıların 21'i erkek 8'i ise kadındır. Eğitim durumları incelendiğinde katılımcılardan 9'u üniversite mezunu, 11'i ilkökul mezunu, 5'i lise mezunu 4'ü ise okur-yazar değil. Katılımcıların yaş aralıkları 25 ile 60 yaş arasında değişmektedir.

Mülakatlar daha çok Yaylak beldesi ve çevresindeki köylerde yoğunlaşmıştır. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında söz konusu köylerde Avrupa'ya göçün yoğun olmasıdır.

Yapılan görüşmelerde mümkün oldukça her yaş grubundan ve meslekten kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır. Ayrıca yurt dışında yaşayanların bu konudaki fikirlerini öğrenmek amacıyla yaz aylarında tatil için köyelerine gelen kişilerle de bu konuda mülakatlar yapılmıştır.

2. Sosyolojik Açıdan Göç

İnsanlık tarihinin başlangıcına kadar götürülebilen, İngilizcede migration kelimesinin karşılığı olarak kullanılan göçün, birbirine benzer olmakla birlikte farklı ayrıntılar barındıran birçok tanımı yapılmıştır. Toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik vb. bünyesi ile yakından ilişkili ve onu derinden etkileyen bir sosyal olay olan göç, kişilerin gönüllü ve zorunlu sebeplere dayalı olarak coğrafi alanlar üzerinde yer değiştirmesi (İşçi, 2000) olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda da göç; ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadede geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi (Yalçın, 2004) şeklinde tanımlanmıştır.

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan göçler, mekanda eşitsiz biçimde dağıtılmış ekonomik fırsatlardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabildiği gibi ekolojik dayatmalar ya da devlet gibi bir otoritenin gündeme getirdiği sürgünler, iskanlar ve savaşlar nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir (Kaygalak, 2009). Buradan hareketle göçler genelde *isteğe bağlı ve zorunlu* olmak üzere iki şekilde değerlendirilmektedir. Kişi ve gruplar doğdukları, büyüdükleri ve kültürüyle yetiştikleri yerleri bazen isteyerek terk ederler. İyi bir yaşama kavuşma isteği ve kentsel olanaklar belki de bunu en geniş manasıyla karşılamaya yetmektedir. Dolayısıyla isteğe bağlı göçte ekonomik faktör temel etken olarak kabul edilebilir. Ancak bunun dışında etkili olan, daha iyi eğitim olanakları, dini özgürlüklerini daha rahat kullanabileceği alan arayışı, ırk ayrımından kaçmak vb. birçok faktör daha sayılabilir (Ficter, 2004). Burada çalışma alanımızdaki şartlar göz önüne alındığında konumuz açısından öne çıkan husus ekonomik faktördür.

İkinci tür göç ise, yerinden edilme, tehcir ya da zorunlu göç şeklinde tanımlanan, göç edenlerin rızası dışında başka bir güç tarafından zorlama yöntemlerle mekân değiştirme (Keser, 2011) olgusudur. Bu tür göçte güvenlik ve doğal afetler etkili olmaktadır.

Göç, temelde değişik nedenlerde belli bir büyüktteki grup ya da kişilerin farklı konum içeren yerlere doğru sosyal hareketidir. Belirli bir toplumda bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesi olarak, maddi ve manevi uygarlığın bir birikimi diyebildiğimiz kültür (Güvenç, 1993) kavramından bahisle göç, belirli bir sosyal hareketliliği ifade etmekte ve kültür üzerinde değişik etkilere yol açmaktadır. Bulunduğu ortamda şartları değişen ya da ortaya çıkan yeni gereksinmelerini karşılamak isteyen insanoğlu, kaçınılmaz olan bir sosyal hareketlilik sürecine girmektedir. İnsanın girdiği bu süreçte, sadece yaşadığı mekânları değiştirmekle kalmayıp temel değerleri, deyim yerindeyse içine girmiş oldukları kabın şeklini almaları suretiyle, sahip olduğu kültürel özellikleri, yaşam koşulları, beklentileri ve tutumları da öncekine göre büyük oranda değişmektedir.

Sosyolojik açıdan incelendiğinde göçün; sosyal hareketlerle birlikte sosyo-kültürel ve ekonomik yönleri olan ve bir bakıma sosyal değişiminin sebebinin teşkil eden ayrıca ona hız kazandıran bir sosyolojik olgu olduğu da görülebilir. Göç eden kişiler, yerleştikleri yeni çevrenin kültürel ortamından etkilenecek şekilde değişirken aynı zamanda kendi kültürel mirasını da bu yeni yaşam alanına aktararak yeni yaşam alanlarındaki kültürel hayatı etkileyebilmektedir. Göçün muhtemel etkilerinden biri de, çalışmamızın temel problemini oluşturan, göç edenlerin belli aralıklarla öz yurtlarına yaptıkları ziyaretler aracılığıyla anavatanın sosyo-kültürel yapısı ve dini hayatı üzerine yaptıkları etkidir. Buradan hareketle diyebiliriz ki; girilen her yeni ortam, insan için değişiklikler meydana getiren bir yapı demektir. Farklı bir coğrafya, farklı bir kültür, farklı bir sosyal yapı, değişimi etkileyen unsurlardır.

Göç, çok boyutlu bir olgu olduğu için onun birey ve grup üzerindeki etkisi de çok boyutlu ve karmaşık olabilmektedir. Göçmenlerin, göç ettikleri yeni yaşam alanlarının farklı etnik ve kültürel farklılıklara sahip olması durumunda iki taraf arasındaki bu farklılık kültürel çatışmayı doğurup bir takım toplumsal olayların cereyan etmesine neden olabilmektedir. Bu kültür çatışması, göçmenin belli bir süre sonra anavatanına döndüğünde içinde yetiştiği kültürel ortamla da çatışma riskini taşımaktadır. Dolayısıyla göç, coğrafi anlamda bir yer değiştirme hali olduğu kadar, aynı zamanda sosyal bir fenomendir (Ülken, 1969).

3. Türkiye'deki Dış Göç Serüveni

Yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki gelişmeler, özellikler İkinci Dünya Savaşı'nın nüfus üzerindeki etkisi, nüfus artış hızının yavaşlaması, sömürgelerin bağımsızlığa kavuşarak potansiyel işgücü kaynağı olmaktan çıkması ve refah olanaklarının arttığı gelişmiş ülke işçilerinin düşük statülü işlere olan ilgisinin azalması, vb. faktörler, Avrupa'da işgücü açığının çıkmasında etkili olmuştur (Canatan, 1990). Bu durum, yerel imkânlarla işçi gücü ihtiyacını karşılayamayan endüstrileşmiş ülkelere doğru büyük bir emek gücü göçünün meydana gelmesine neden olmuştur. İtalya, İspanya, Portekiz ve Türkiye gibi ülkeler, göçmen işçilerin kaynak ülkesi haline gelirken Batı Avrupa, göç için önemli bir çekim merkezi olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılanma sürecine giren Batı Avrupa ülkeleri, endüstriyel gelişimi ve devamlılığın sağlanması için gereken işgücü açığını Türkiye gibi ülkelere karşılamak için gitmişlerdir. 1961 yılında Almanya, 1964'te Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'te Fransa ve 1967'de İsveç ile işgücü gönderme anlaşmaları imzalanmıştır (Canatan, 1990). Bu çerçevede Almanya ile Türkiye arasında gerçekleşen anlaşma ile 1961 yılında Türkiye'den, bir süre çalışıp geri dönecek "Konuk/Geçici" işçi alınmaya başlanmıştır. Ancak zamanla konuk işçi olarak gelenlerin, ailelerini, akrabalarını getirmeleri, buraya yerleşip uzun süreli oturma izni ve vatandaşlık almaları ile süreklilik kazanmış ve göç 1970'lere kadar yoğun olarak devam etmiştir.

Dış göçün rotasının ağırlıklı olarak Avrupa'ya yönelik olmasında birey kadar devletin de etkisi olmuştur. Birey bazında ele alındığında yapılan göçün temel hareket noktası Avrupa'da daha çok ve kolay kazanmak, daha güvenli bir gelecek hazırlamaktır. Devlet ise özellikle işsizliğe çözüm getirmek, ülkedeki döviz azlığına çare bulmak gibi ekonomik getirileri hesaba katarak bu dış göçe adeta kurtarıcı misyonu yüklemiştir (Gitmez, 1983).

Türkiye'den Almanya'ya göç, 1961 yılında iki ülke arasında yapılan anlaşmayla başladı (Ayaz, 2017). Bu dönem Almanya'nın İtalya, Yunanistan, Yugoslavya, Fas, Portekiz Tunus İspanya gibi birçok ülke ile imzaladığı anlaşmalar çerçevesinde işçi alımına gittiği zaman denk gelmektedir (Şengül Kutlay, 2017). İlk etapta işçi akını az olmakla beraber kısa sürede resmi yollardan Almanya'ya göç edenlerin sayılarında artış meydana geldi ve 1964'te 66.000'e, 1970- 1973 yıllarında ise sayı 136.000'e kadar çıktı. 1961-1975 yılları arasında İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) aracılığıyla yaklaşık 805.000 işçi yurt dışına çalışmaya gönderildi. Bunun dışında 120.000 ile 150.000 kadar işçi ise gayr-i resmi yollardan yurt dışına gitti (Martin, 1991).

Artan işsizlik, ekonomik bunalım ve petrol krizinin de etkisiyle 1973 yılının sonunda Alman Devleti yabancı işçi alımını durdurmuştur. Ülkede bulunan yabancı işçilerin çalışması engellenmemiş, fakat geri dönmeleri öğütlenmiştir. Buna rağmen Türkiye'li göçmen işçilerinin sayısı aile birleşmeleri ile sürekli artmıştır. 1973-74'te tüm Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Türkiye'den giden göçmen işçi sayısı 711.302 iken bu nüfus eş ve çocukların gelmesiyle 1.765.788'e çıkmıştır. Almanya yeni göç hareketlerini durdurmak için radikal önlemler alarak, 1980 yılında Türkiye'den gelen göçmenlere yönelik vize alma zorunluluğu çıkartır. Aile birleşiminde yaş sınırı 16'ya indirilir. İltica edenlere çalışma izni verilmez (Unat, 2002). 28 Kasım 1983'te çıkartılan geriye dönüş teşvik yasası gereği 31 Ekim 1983 ile 30 Haziran 1984 tarihleri arasında Türkiye'ye dönen işçilere 10.500 mark ve çocuk başı 1.500 mark tutarında bir para yardımı yapılacaktır. Ayrıca çalıştıkları süre boyunca ödedikleri emeklilik kesintilerini iki yıl beklemeden geri alacaklardır. Bu tarihler arasında 211.000 kişi geri dönmüştür, fakat 14.000 kişi yasadan yararlanarak 10.500 mark almıştır. Bu teşvikler sayesinde 1983'te Türkiye'den gelen göçmenlerin sayısında bir azalma görülmüştür (Şen, 1993). Almanya'da 1 Ocak 1991'de yürürlüğe giren "Yabancılar Yasası", genç kuşağın Alman vatandaşlığına geçişini kolaylaştırırken, uzayan işsizlik durumunda oturma hakkını kısıtlayan hükümler de getirmiştir (Unat, 2002). Almanya'da belli dönemlerde yabancı düşmanlığı artmasına rağmen ülkemizden Almanya'ya göçler devam etmiştir. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve işsizlik sorunu devam ettiği sürece Almanya'ya göç, yasal ve yasal olmayan yollarla (Almanya'ya yasa dışı yollardan girmek, para karşılığı evlilik yaparak Almanya'ya gelmek, Türkiye'ye gelen turistlerle para karşılığı evlenerek vs.) devam edeceğe benzemektedir. Araştırma alanımızda bugün hala yukarıda saydığımız şekillerle Almanya'ya göç devam etmektedir.

4. Dış Göç ve Toplumsal Değişim İlişkisi

Sanayileşmeyle beraber Batı'da iş gücü açıkları ortaya çıkmış ve bu açık "Sözleşmeli/Geçici işçilik" ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan "planlı göç" gibi farklı göç türleriyle karşılanmaya çalışılmıştır. Batılı ülkeler 1980'li yıllara gelindiğinde işgücü açığının kapandığını belirterek, yapılan bu göçleri zorlaştırdı, kimi durumlarda da neredeyse imkânsız hale getirdi. Bununla birlikte, 1980'li yıllardan itibaren artarak, günümüzde Batı ülkelerinin değişen nüfus yapısı ve Batılıların yapmak istemedikleri işler dolayısıyla ortaya çıkan iş gücü açıkları, yasa dışı yollarla göç eden göçmenler aracılığıyla giderilmektedir. Oldukça riskli ve zor olan bu göç sürecinde göçmenler bazen kaçakçıların kötü davranış ve istismarlarına maruz kalmakta, bazen de coğrafi koşullara yenik düşerek hayatlarını kaybetmektedirler. Bunların yanı sıra, dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalanlar, mülteci denilen ayrı bir göçmen grubunu oluşturmaktadır. Her ne nedenle yapılsa yapılsın göç; kaynak, transit ve hedef ülkede bazı etkiler yaratmaktadır (Yılmaz, 2014). Toplumsal ve

ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve bu yönüyle bir sonuç olan göç, toplumsal ve ekonomik dönüşümlere katkıda bulunan bir etken olma özelliğiyle de bir nedendir (İçduygu & İbrahim, 1999). Buradan hareketle diyebiliriz ki; göç, hem toplumsal hayatla şekillenen hem de toplumu etkileyen önemli bir olgudur.

İlk bakışta tek yönlü bir mobilizasyon olarak görünse de ekonomik, kültürel ve sosyal geri dönüşleri göz önüne alındığında, göçün son derece dinamik ve çok boyutlu bir hareket olduğu görülür. Çok yönlü bir hareket biçimi olan göçün, göçmen, göç edilen ülke ve göç veren ülke açısından olmak üzere üç türlü etki biçiminden bahsetmek mümkündür. Göç veren yerle ilgili sonuçlardan biri, göç edilen yerdeki insanlarla göç veren yer arasındaki ilişki ile ilgilidir. İç veya dış göç sonucunda göçmenlerin tam anlamıyla knedi kültürlerinden kopamadıkları görülmektedir. temelli görü dönüşler veya belli aralıklarla anayurtlarına döndüklerinde buraya yeni birtakım kültürel unsurları ve davranış kalıplarını da getirirler. Kültürel taşıyıcı konumunda olan bu göçmenlerin getirdikleri yeni unsurlar, göç veren yerlerin sosyal yapısını etkileyip değiştirebilmektedir (Akkayan, 2003). Göçmen, yerleştiği yerdeki mevcut sosyo-kültürel ortamdan etkilenirken aynı zamanda sahip olduğu kültürel birikimiyle bulunduğu ortamı da etkiler. Örneğin Türkiye’den Almanya’ya göç edenler Alman yemek kültüründen etkilenirken aynı zamanda daha önce Alman mutfağında bulunmayan Döneri, Alman yemek kültürüne eklemiştir. Aynı etki göçmenin kendi anavatanında da söz konusu olmaktadır. İşte bizim çalışmamızın temelini oluşturan konu da göçün anavatandaki ekonomik, kültürel, siyasi, dini, vb. alanlara etkisidir. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere göçün üç farklı etkisi söz konusudur. Ancak biz burada sadece anavatan etkisini incelemekle yetineceğiz.

4.1. Kültürel Hayata Etkisi

Göçün sosyo-kültürel hayata etkisine geçmeden önce kültür, kültürlenme ve kültürleşme kavramlarını açıklamak konunun daha iyi anlaşılması için önem arz etmektedir. Turhan’a göre; “*kültür*, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan öyle bir bütündür ki, toplumun içindeki her türlü bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi tavırları, görüş ve zihniyet ile her türlü davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlarla birlikte, o cemiyet üyelerinin ekserisinde müşterek olan ve onları diğer cemiyetlerden ayıran hususi bir hayat tarzı temin eder” (Turhan, 2010).

Bir bireyin ya da grubun kendi kültüründe bulunmayan yepyeni bir birleşime varmasıyla gerçekleşen duruma *kültürlenme* denir. Örneğin; köyden kente göç eden bir bireyin kendi bölgesine özgü kültürel öğeleri ve kentte karşılaştığı yeni kültürel öğeleri kendinde birleştirmesiyle kültürlenme ortaya çıkar. *Kültürleşme* ise, iki ya da daha çok kültür grubu ve bunların üyeleri arasındaki karşılaşmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan kültürel ve psikolojik değişimlerden oluşan ikili bir süreçtir (Demirel & Zeki, 2007).

Yurt dışına göç eden göçmenler, göç ettikleri yerlerdeki kültürel unsurlarla yaşadıkları etkileşim neticesinde kültürlenme olarak adlandırılan bir değişim yaşamaktadırlar. Bu bireyler, kültürlenme neticesinde edindikleri yeni kültür ile anavatandaki kültürel hayata etki etmektedirler. Görüşmecilerden biri bu durumu, *Kültürel anlamda olaya baktığımızda ziyarete gelen kişilerin beraberinde getirmiş oldukları yaşam tarzları, düşünce ve eylemleri bölgedeki kültürel hayatın değişmesinde motor gücü rolünü üstlenmişlerdir. Yaş aralığına bağlı olarak değişmekle beraber, gençler arasında özenme daha yaygın olduğu için özellikle gençler bu durumdan etkilenmektedir. Ekonomiye dayalı olarak gelişen teknoloji bu bölgelere alım gücü yüksek olan ziyaretçiler vasıtasıyla girmiş ve bu da hızlı bir kültürel değişimi tetiklemiştir.*² şeklinde ifade etmektedir.

² Kişisel Görüşme, (Ziraat Mühendisi, yaş: 30), 25.06.2016

Bir başka etkileşim alanı da aile içi değerlerin aşınması noktasında göze çarpmaktadır. Geleneksel aile yapısı özelliklerinin hakim olduğu bölgede, aile içinde ebeveynler mutlak otorite olarak kabul edilirken, Avrupa'da hayatını sürdüren gençler bu mutlak otoriteye aykırı davranışlarda bulunabilmektedir. Bu değişim, bireylerin yaşlarına ve Avrupa'da kalma sürelerine göre değişkenlik arz edebilmektedir. Erken yaşlarda Almanya'ya giden ya da aile birleşimi neticesinde orda doğan çocuklarda aile içi değerlerde daha fazla değişme meydana gelebilmektedir. Yaptığımız görüşmelerde edinilen şu bilgiler bu durumu açıkça ifade etmektedir. “*Oğlum 18 yaşında Almanya'ya gitti ve 15 yıldır orada yaşıyor. Almanya'ya gitmeden önce bizim söylediğimiz her şey sorgusuz kabul edilirken şimdi oğlum bana sen benim hayatıma karışamazsın diyebilmektedir. Elbette ki tek neden çocuklarımızın bizden uzakta yaşıyor olmaları olmasa da, bu gençler Avrupa'da geleneksel aile ortamından uzakta yaşadıkları için bizim örf ve adetlerimizi unuttular ve Almanlaştılar.*”³ Buradan hareketle Avrupa'ya göçün bireyselliği ön plan çıkardığı ve ailede ebeveynlerin otoritesini zayıflattığını söyleyebiliriz.

Yapılan göçlerin çoğu ekonomik kaygılarla olduğu için, gerek göçmenlerde gerekse bölge halkında parasal güç ön plana çıkmaktadır. Bu durum, değer eksenli dünya görüşü yerine, pragmatik bir dünya görüşünün hakim olmasına neden olmaktadır. Bu durumu yaşlı bir görüşmeci şöyle açıklamaktadır: *Eskiden müşkül bir durumun olduğunda birine gidip derdini anlattığında sana bir şekilde yardım eder ya da sorunun çözülmesine aracı olurdu. Ve bunları yaparken asla karşısındakini ezmez, onun onurunu kıracak bir davranış sergilemezdi. Çünkü aynı durum yarın onun da başına gelebilirdi. Neticede hepimiz ufak tefek farklılıklar olmakla beraber aynı seviyeydik. Şimdi birinden yardım istediğinde, ona nasıl bir faydan olacağını hesap ediyor. Bundan 20-30 yıl önce herkesin durumu aşağı-yukarı aynı idi. Deyim yerinde ise “komşu komşunun külüne bile muhtaç olabiliyordu” ve bu durum asla yadırganmıyordu. Ne zaman ki insanlar Almancılar sayesinde para görmeye başladı, işte o zaman kadir-kıymet ortadan kalkmaya başladı. İnsanlar birbirlerinin değerini sahip olduklarıyla ölçmeye başladılar. ‘Tüfek icat oldu mertlik bozuldu’ diye bir söz vardır. Bizde de Alman parası bölgeye girdi; mertlik bozuldu*⁴ Buradan hareketle diyebiliriz ki; toplumsal ilişki ağlarındaki “değer merkezli” durumun yerini pragmatik bir ilişkiye bırakmaktadır.

Bir bölgedeki giyim-kuşamın birer kültür ögesi olduğu düşünüldüğünde, kültürel kodlarda meydana gelen değişimin giyim kuşam kültüründe de değişimi beraberinde getirmesi muhtemeldir. Son yıllarda hazır giyim ürünlerinin artması ile beraber bölgedeki giyim kuşam tarzında ciddi değişimler medya gelmektedir. Bu duruma yurt dışında yaşayanların da etkisi eklendiğinde geleneksel giyim kuşam tarzındaki değişim daha da hızlı ve keskin olmaktadır. Yurt dışında yaşayan bireyler, yaşadıkları ortamdaki giyim kuşam kültürünün taşıyıcıları olarak anavatandaki kültüre etki etmektedir. Birçok giyinme tarzı bölgede hoş karşılanmazken belli bir süre sonra özellikle gençler arasında yaygınlık kazanarak olağan karşılanabilmektedir. “*eskiden eşofman ile avluda gezmek ayıp sayılırdı. Şimdilerde bırak avluda eşofmanla gezmeyi, özellikle gençler sokaklarda kapri veya şort ile geziyorlar. Tabi ki bu değişimin tek nedeni Almancılar değildir; ancak onların bu değişimdeki etkileri azımsanamayacak kadar çoktur.*”⁵

Dış göçle beraber bölgedeki toplumsal yapı önemli ölçüde değişime uğramıştır. Özellikle ekonomik anlamdaki gelişmeler bireylerin/ailelerin sosyal konumlarında değişimleri beraberinde getirmiştir. Daha önce bölgede sosyal statü olarak alt basamaklarda bulunan kişilerin/ailelerin üst basamaklara tırmanması, seçkin konumda olan kişi/aileler ekonomik dengelerin değişimiyle daha alt basamaklara düşmesi gibi önemli bir olgu ile karşılaşmıştır. Ekonomik durumlardaki değişimin

³ Kişisel Görüşme, (Çiftçi yaş:53), 05.06. 2016

⁴ Kişisel Görüşme, çiftçi, yaş 70.

⁵ Kişisel Görüşme, Öğretmen, yaş 29

beraberinde getirdiği bu hareketlilik Almanya'ya yapılan göçler neticesinde ortaya çıktığı için “Almanca aileler” ve “Almanca olmayan aileler” diye bir ayırım ortaya çıkmıştır. Almanya’da çocukları aynı işyerinde çalışan ya da ortak işletmelere sahip olan ailelerin yurt dışındaki bu yakınlıktan dolayı anavatanda da yakın ilişki içinde oldukları gözlenmektedir. İlginç olan şey ise yurt dışındaki olası bir anlaşmazlık durumunda buradaki ilişkilerin de askıya alınmasıdır.

Bölgede eğitim amaçlı dış göçün oranı çok az olmakla beraber, göçün bölgedeki eğitim düzeyi üzerinde dolaylı bir etkisinden bahsetmek mümkündür. Ekonomik durumun çok iyi olmamasından kaynaklı olarak, 15-20 yıl öncesinde gençlerin okula devam oranları ekonomik güç ile orantılıydı. Aile bütçesine katkıda bulunmak ve okul masraflarıyla aileye ekstra bir külfet yüklememek adına birçok gencin eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kaldığı gözlenmektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı eğitimini yarıda bırakan bir görüşmeci şu ifadeleri durumu özetler niteliktedir: *Lise öğrencisiyken ailemin maddi imkânsızlıklarından dolayı eğitimimi yarıda bırakmak zorunda kaldım. İnşaatta çalışmaya başladım ve bu şekilde aile bütçesine katkıda bulunmaya çalıştım. İki kardeşim yurt dışına gitti. Onların desteğiyle ailemin durumu iyileşmeye başladı. Eğitimime kaldığım yerden devam etmeyi çok istedim ama yaş epey ilerlemişti. Şimdi kardeşim özel üniversitede okuyor.*⁶ Son yıllardaki refah seviyesinin yükselmesiyle beraber okul çağında olan gençlerin oranının dramatik bir şekilde yükseldiği gözlenmektedir. Elbette ki bu artış tek sebebi dış göç kaynaklı ekonomik düzeyin yükselmesi değildir. Kesintisiz eğitim ile beraber neredeyse her köye ilkökul ve ortaokulların yapılması, merkezi yerlerdeki liselerin sayısının artırılması ve ulaşımın sağlanması bu oranın artmasından etkilidir. Ancak özellikle üniversite öğrencilerinin sayısındaki artışın en önemli etkenin yurt dışından gelen döviz kaynaklı ekonomik iyileşme olduğunu ifade edebiliriz. Bölgede son yıllarda özel üniversitelerde okuyan öğrencilerin sayısındaki artış bunun en açık göstergelerinden biridir.

4.2. Siyasal Hayata Etkisi

Tekrar belirtmek gerekir ki, siyasal tercihlerdeki değişimin tek faktörü elbette ki sadece dış göç ile gelen değişim değildir. Tercihlerdeki farklılaşmanın birden çok nedeni vardır. Bizim dış göç ve siyasal tercih arasındaki etkileşimi ele almamız olayın tek boyutlu olduğu anlamına gelmez. Zaten böyle bir durum sosyal hadiseler için imkânsızdır.

Avrupa'nın farklı ülkelerinde bulunan, bir zamanların “geçici işçileri” şimdilerde ise kalıcı hale gelen göçmenlerin siyasal düşüncelerine en çok etki eden oluşumların başında Kürt diasporası gelmektedir. Diasporanın sınır ötesi milliyetçiliği Avrupa'daki birçok kişiyi etkisi altına almaktadır. Kürt diasporası Kürt toplumunun kendisini ve dünyayı algılama biçimi şekillendirmektedir. Diaspora grupları, milliyetçiliğe, anavatandan ve onun toplumsal uyarıcılarında uzakta yaşayanların asimilasyonuna karşı koyabilmek için büyük bir anlam yüklerler (Kaya & Uğurlu, 2014). Türkiye’de Kürt milliyetçisi çizgisindeki yapılanmalara karşı belli dönemlerde alınan sert tedbirler, birçok Kürt milliyetçisinin siyasal sığınmacı pozisyonuna gelmesine neden olmuştur. Bunların diasporadaki etkinliği, yolu bir şekilde Kürt diasporası veya onun herhangi bir bileşenine düşenlerin de radikal milliyetçiliğe geçişlerini kolaylaştırmıştır.

Yurt dışına yasadışı yollarla gidip “kaçak işçi” pozisyonunda olanlar, tutunabilme adında diaspora ile yakın ilişki içine girmektedirler. Bir yere ait olma isteği, asimile olma korkusu ve ontolojik güven problemlerine çözüm bulmak için Kürt Diasporasıyla yakın ilişki içinde olması, göçmenlerin diasporanın fikirleri doğrultusunda milliyetçi duyguların baskın olduğu fikirler edinmesine sebep olmaktadır. Göçmenin düşünce tarzına sirayet eden milliyetçi fikirler, anavatandaki siyasi kültüre ve tercihlere de yansımaktadır. Bu siyasi etki ağırlıklı olarak etnik bir

⁶ Kişisel Görüşme, işçi, yaş:41

çerçeve de cereyan etmektedir. Böylelikle bölgede etnik temelli siyaset yapan partilere rağbet artmaktadır. Kendisi de yurt dışında yaşayan bir görüşmeciyile yaptığımız mülakatta, *Bu bölgede yaşayan insanlar ağırlıklı olarak Kürt olduğu için dışarıya göç edip belli aralıklarla ziyarete gelen insanların Kürt milliyetçiliği ekseninde bir duruş sergilemektedir. Özellikle dış dünya ile ilişkiler, farklı insanlarla ve fikirlerle tanışma, kişilerin siyasi fikirleri üzerinde büyük bir değişikliğe neden olmuştur. Örneğin ilçenin birkaç köy dışında geriye kalan köylerin hepsinin Kürt olduğu göz önüne alındığında, son iki dönemdeki seçim sonuçlarına baktığımızda BDP-HDP'nin oylarında büyük bir artış gözlenmektedir. Bu artışta dışarıya göç eden ve kimliğini sorgulamaya başlayan insanların etkisi oldukça fazladır. Bunun yanında ziyarete gelen insanların orada yaşayan aile üyeleri, akrabaları ve çevresiyle kültürel alışverişleri, ilişkileri, yaşamış olduğu deneyim oradaki insanların beynindeki siyasi tabuları kırmasına da neden olmuştur bu beraberinde bölgedeki feodal yapının siyaset üzerindeki etkisini de kırmıştır. Dış dünya ile kurulan bağ, kendi kimliğini tanıma isteği, diğerlerinden farklı olduğunu hissetmesi bu insanların siyasi açıdan büyük bir değişim içine girmesine ve bu değişimin, doğduğu topraklarda kendini göstermesine neden olduğu⁷ belirtmiştir.*

Yurt dışındaki herhangi bir aile bireyi anavatandaki ekonomik durumun başat faktörüdür. Bu durum aile bireylerinin siyasal düşüncelerinde ekonomik kaygılarla tercih yapma zorunluluğu da doğurabilmektedir. *Filanca partiye oy vermezseniz para göndermem* şeklindeki olası bir söylem tüm aileyi yurt dışındaki kişinin fikirleri doğrultusunda seçim yapmaya zorlayabilmektedir.

4.3. Ekonomik Hayata Etkisi

Türkiye'deki dış göç serüveni ağırlıklı olarak ekonomik sebeplerle yapılmaktadır. 1960'lı yıllarda başlayan dış göç devlet politikası olarak da ekonomik temellere dayandırılmıştır. Ülkedeki işsiz nüfusun azalması ve ülke ekonomisini canlandıracak döviz girişinin sağlanması için özellikle Almanya ile anlaşmalar imzalanmıştır. Belli bir süre sonra İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından organize edilmekteydi (Yılmaz, 2014).

Kendi öz yurtlarında kısıtlı imkanlarla çiftçilik yapan ya da hayvancılıkla geçinmeye çalışan bölge insanı, çok az bir kısmı dışında, sadece kendi ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar üretebiliyordu. Bu durum bölge halkının artık ürün ile ekonomik anlamda gelişip yeni iş imkanlarına sahip olmasının önündeki en temel problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna paralel olarak sosyal refah da düşük düzeyde kalmaktadır.

Yurt dışına yapılan göç neticesinde birçok insan için yeni iş alanları doğmuştur. Bu çalışma alanları, kendi anavatanlarında işsiz ya da kısıtlı olarak üretime katılabilen bireylere ekonomiye katkı sunma fırsatı vermiştir. Yurt dışından gönderilen dövizlerin bölgede yatırıma dönüştürülmesi bölge ekonomisine önemli katkılar sunmaktadır. Özellikle inşaat sektörüne yapılan yatırımlar hem yeni iş imkanları hem de geleneksel tarım ve havvayıcılık dışında yeni gelir kaynaklarının oluşmasına katkı sunmaktadır.

2000'li yıllara gelindiğinde yurtdışından gelen dövizler sayesinde bölgedeki refah seviyesinin yükselmesine bağlı olarak yaşam standartlarının hissedilir derecede yükseldiği gözlenmektedir. Örneğin ilçeye bağlı köylerde daha önceleri toprak evler yaygınken özellikle 2000'den sonra bu yapılar yerini son derece modern evlere bırakmaya başlamıştır. 50 bin euro'ya kadar değişen maliyetlerle yapılan yazlık ve villa tarzlı evlerin sayılarında ciddi bir artış gözlenmektedir.

Yine yurt dışı kaynaklı döviz girdisi ile bağlantılı olarak birçok kişinin şehirlerde emlak ve konuta yatırım yaptığı görülmektedir. arsa veya daire alımlarında ciddi artışlar söz konusudur.

⁷ Kişisel Görüşme, Öğretmen, yaş: 34, (06.07. 2016)

Bölgedeki ekonomik gelişmeye paralel olarak bireylerin toplumdaki saygınlığı değişime uğramaktadır. Sosyal statü olarak alt seviyede olan bireylerin/ailelerin ekonomik gelişmeye bağlı olarak bölgede itibar görmeye başlamıştır. Görüşmecilerden biri bu durumu şöyle ifade etmektedir: *Kardeşlerim Almanya'ya gitmeden önce maddi durumumuz çok kötüydü. Babam köydeki koyunları olatıp ailesini geçindirmek istiyordu ama köylüler babamı kendi koyunlarını olatmaya bile layık görmezlerdi. Şimdi 6 kardeşim Almanya'da. Orada birkaç tane lokantamız var ve çok iyi para kazanıyoruz. Türkiye'ye gönderdikleri paralar sayesinde durumumuz şimdi çok iyi. Yıllar önce babamı çobanlığa bile layık görmeyenler şimdi ona hürmet ediyorlar. Babama gösterilen hürmetin kaynağı onun ekonomik gücüdür.*⁸ Yukarıdaki görüşmeden de anlaşılacağı gibi ekonomik güç ile beraber bireylerin sosyal statüsü de değişmektedir.

Elbette ki bölgedeki ekonomik hayatın canlanmasında tek etkili faktörün yurt dışından gelen dövizler olduğu iddia etmek eksik bir okuma olacaktır. Ekonomik canlanmada birçok etkenden bahsedilebilir. Örneğin, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında Baziki Ovası Sulama Projesinin 2005 yılında faaliyete geçmesi sonucunda tahıl üretiminden vazgeçilip daha yüksek gelir getiren sanayi ürünlerinin üretimine geçilmesi örnek verilebilir. Yurtdışından bölgeye gelen döviz GAP'ın olası etkisini daha hızlandırmış, tarımda makineleşmeye geçişin daha hızlı olmasını sağlamıştır.

4.4. Dini Hayata Etkisi

Göçler, din ve dindarlık üzerinde olumsuz olduğu kadar olumlu etkilere de yol açabilmektedir. Örneğin, kimi zaman göçler, bir din için daha rahat gelişebileceği bir sosyal ortama geçiş yaratarak 'din kurucu' bir işleve sahip olabilirken; kimi zaman da dini kimliğin yeniden keşfine giden bir sürecin ateşleyicisi olmakta; öte yandan, bazen yeni ekonomik ve teknolojik fırsatlara açılan bir kapıya dönüşmekte ya da dini özgürlükler alanını genişleten bir imkân sunabilmektedir (Korkmaz, 2010).

Araştırma evreninde dış göçün dini hayat üzerindeki etkisine baktığımızda, hem olumlu hem de olumsuz etkileri görebilmekteyiz. Olumlu etkilerine göz atacak olursak; göçmenlerin ekonomik alım güçlerinin artmasına paralel olarak dinin pratik boyutunu oluşturan ibadetlerin özellikle mal ile yapılanların oranında artış gözlenmektedir. Örneğin maddi durumu elverişli olan her Müslüman üzerine farz olan Hac ibadetini yerine getirenlerin oranı son yıllarda ciddi bir artış göstermektedir. Elbette ki bu artışın tek sebebi yurt dışından gelen dövizlerle yükselen ekonomik güç değildir. Ancak bu husus büyük oranda bu ibadetin yerine getirilmesine etki etmektedir. Bu konuyla ilgili olarak hac ibadetini yapmış bir görüşmecinin; *"benim kendi çalışmamla hac ibadetini yerine getirecek bir ekonomik düzeye ulaşmam neredeyse imkânsızdı. Çocuklarım, bütün hac masraflarını karşıladı ve ben de bu kutsal vazifemi yerine getirdim. Onlar olmadan benim Hac'a gitmem hayal idi"*⁹ ifadeleri söz konusu etkiyi göstermesi açısından önemlidir.

Aynı durum kurban kesme ve infak etmede de geçerlidir. Alım gücünün artmasıyla beraber daha önce her yıl kurban kesmeye gücü yetmeyen ailelerin şimdilerde birkaç kurban kestikleri gözlenmektedir. Cami, Kur'an kursu ve taziye evlerinin yapımında veya tadilatında da "Almancı'ların" çok büyük destekleri görülmektedir. Örneğin Şeyhler Köyü'ndeki Kur'an kursu ve taziye evi ile Hacılar köyünde yapımı sürmekte olan cami ve taziye evi ağırlıklı olarak Almancı denilen kişi/ailelerden yapılan bağışlarla yapılmıştır. Bu durum diğer birçok köyde de aynı şekilde görülmektedir. Köy imamıyla yaptığımız görüşmede İmam; *"Cami, Kur'an kursu ve Taziye evinin yapımında veya herhangi bir eksikliğinde izne gelen Almancılara yapacağımız şeylerin veya eksiklerimizin listesini veriyoruz ve gerekli yardımları beklediğimizi onlara iletiyoruz. Sağ olsunlar,*

⁸ Kişisel Görüşme, Bakkal, yaş 30

⁹ Kişisel Görüşme, Çiftçi, yaş 56, (25.06.2016)

onlar da kendi imkanları dahilinde kimisi nakit para yardımı yapmakta kimisi de ihtiyacımız olan eşyaları almaktadır. Bu yapıların her şeyini onlar karşılıyor deyip köylümüzün yardımlarını göz ardı etmek imkânsız; ama Almancular olmasa biz bu işleri biraz zor yapardık.”¹⁰ ifadelerini kullanmıştır. Buradan hareketle diyebiliriz ki, yurt dışına yapılan göç neticesinde ekonomik durumun yükselmesiyle bölgede mal ile yapılan ibadetlerin yapılma oranında ciddi bir artış olmaktadır.

Diyanet işleri başkanlığı aracılığıyla camilerde yoksul ülkelere yardım amacıyla yürütülen faaliyetlerde ciddi miktarlara ulaşan yardımlar toplanmaktadır. Belki hayatlarında ilk defa ismini duydukları ülkelerdeki insanlara erzak kolileri veya yardım gönüllüleri aracılığıyla nakit yardımında bulunmaktadırlar.

Uzun süre yurt dışında yaşayıp geleneksel-İslami yaşam tarzına hasret kalan kişilerde emeklilik sonrası kendi köylerine yerleştikten sonra bu değerlere daha sıkı sarılma durumu da gözlenmektedir. Burada özlemi duyulan şeyin din mi yoksa gelenek mi olduğu tartışılabilir. Geleneksel toplumlarda din ve geleneğin iç içe geçmiş bir şekilde yaşanması mevcut durumu ayırma zorluğu doğurmaktadır.

Göçün dini hayata olumsuz etkilerinden biri, dini değerlerdeki aşınmadır. Örneğin bölgede içki tüketimi önceki yıllarda çok az iken, son dönemlerde Avrupa'da yaşayan gençlerden bazılarının içki tüketmesiyle beraber bölgedeki gençlerden onları örnek alıp alkol tüketenlere de az da olsa rastlamak mümkündür. “Bu Almancuların bize en büyük zararlarından biri birkaç genci de yanlarına alıp içki tüketmeleridir. Bizim buradaki gariban gençler hayatlarında içki görmemelerine rağmen bu Almanculardan dolayı içki içmeye başlamaktadırlar.”¹¹ şeklindeki ifadeler bu durumu destekler niteliktedir. Yıllarca kutsal ile olan münasebetleri sınırlı düzeyde olan göçmenlerin ziyaretler esnasındaki davranış tarzları da bölgedeki dini hassasiyetlere ters bir durum arz etmektedir.

Ancak burada şunu da belirtmek gerekir ki; dini hayat/değerlere etki sadece olumsuz olarak yansımamaktadır. Göç edenler arasında Avrupa'daki dini gruplarla kurulan ilişki sonucunda ibadetlerin ifa edilmesi ve dini değerlere daha sıkı sarılma durumları da gözlenmektedir. Bu tür insanların bölge gençleri üzerinde, çok etkili olmamakla beraber, bir tesirleri bulunmaktadır.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İnsanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal, ekolojik vb. nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmeleri olarak tanımlanan göç, Evrensel bir olgu ve toplumsal bir fenomendir. Bu durum göç ile toplumsal hayattaki birçok alanın birbirleri ile kesişme zorunluluğunu doğurmaktadır.

Göç eden, göç edilen ve göç veren üzerine derin izler bırakabilen göç olgusu toplumsal değişimin motor gücü olabilmektedir. Türkiye'deki göç serüveni cumhuriyetin ilk yıllarında başlamak üzere özellikle 1960'lı yıllarda ekonomik kaygılarla hız kazanmıştır. Geçici iş gücü olarak gidilen ülkelerde zamanla kalıcı hale gelinmiştir. Takip eden 15 yıllık süre zarfında artan dış göç hareketleri azalsa da yine de devam etmiştir. 12 Eylül darbesi ile dış göç ekonomik ağırlığını siyasal kaygılara bırakmıştır. 1990'lı yıllarda yaşanan köy boşaltmaları dış göçe yeni bir boyut kazandırmıştır.

Bu güne kadar dış göç ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar ağırlıklı olarak göç edenlerin uyum süreçleri ve yaşanan sıkıntılar üzerine yoğunlaşmış, göçün anavatanına yaptığı etki üzerine yapılan çalışmalar sınırlı kalmıştır. Yapılan çalışmalar da ekonomik etkiler

¹⁰ Kişisel Görüşme, İmam yaş 50, (15.06.2016)

¹¹ Kişisel Görüşme, Öğretmen, yaş, 29, (05.07.2016)

bağlamında olmuştur. Biz bu çalışmamızda göçün anavatana etkileri konusuna yoğunlaşmaya çalıştık.

Göç çok boyutlu bir süreç olduğu için onun göç veren yere etkileri de çok farklı olmaktadır. Göçmenlerin deyim yerindeyse birer kültürel ajan konumunda olduğu bu süreçte yeni yaşam alanlarındaki kültürel edinimlerim anavatandaki kültürel hayata yansımaları kaçınılmaz olmaktadır. Edinilen yeni kültürel formlar ve düşünceler anavatandaki mevcut kültürel formlarla etkileşime girdiğinde zaman içerisinde her iki kültürde de değişimler yaşanabilmektedir.

Aynı durum dini hayat ve siyasi düşüncelere de yansımaktadır. Özellikle yurt dışından gelen dövizler sayesinde ekonomik alım gücünün artmasıyla mal ile yapılan ibadetlerin yerine getirilmesinde büyük bir artış gözlenmektedir. kurban kesme, hac farızasının yerine getirilmesi ve hayır işlerinin artması bu değişime verilebilecek örneklerdir.

Yurt dışına farklı sebeplerle göç eden göçmenlerin yeni yaşam mücadelesinde tutunabilme veya öz benliğini koruyabilme için ontolojik güven problemi yaşamamak adına çeşitli gruplara başvurması olasıdır. Bu oluşumların en etkililerinden biri de Avrupa'daki Kürt Diasporasıdır. Diaspora ile organik veya inorganik bir bağı olan bireylerin siyasi düşüncelerinde milliyetçi fikirlerin ağır basması muhtemeldir. Diasporanın dünyayı algılama ve kendini tanımlama adına sunduğu fikirler çerçevesinde anavatana dönen bireyler ailesi veya arkadaş çevresine milliyetçi fikirlerini aktararak onların siyasi tercihlerine etki edebilmektedir.

Özetle belirtmek gerekir ki, dış göç sürecini yaşayan her bileşenin bireysel veya toplumsal yaşamında ciddi değişimleri beraberinde getirebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkayan T, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay.
- Akkayan, T. (2003). *Türkiye'de İç Göçler ve Sorunlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi..
- Ayaz, B. (2017). Return Migration To Turkey And Identity Problems Of Turkish Migrants. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12341> , 12 (21), 73-88.
- Canatan, K. (1990). *Göçmenlerin Kimlik Arayışı* . İstanbul: Endülüs Yay.
- Çağlak, U. (2017). Göç Ve Parçalanmış Aile: Göçün Ardında Kalanların “Dönüş” Filmindeki Yansımaları. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12001>, ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY , 12 (13), 135-150.
- Çelgin, D. (2014). Göçmenlik ve Göçmen İşçi Kavramları İle Dış Göç Yapmış İşçilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi* , 2 (2).
- Demirel, Ö., & Zeki, K. (Dü). (2007). *Eğitim Bilimine Giriş* (2 b.). Ankara: Pegem A.
- Ermağan, İ. (2013). Almanya'da Üçüncü Türk Kuşağının Kimlik Problemleri. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi* (6).
- Fictor, J. (2004). *Sosyoloji Nedir* (7 b.). (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gitmez, A. S. (1983). *Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler: "Beklentiler--Gerçekleşenler--"*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

- Gümüşel, O. (2013-1). Yurtdışında Yaşayan Türk Gençlerinin Sosyo Kültürel Değerlendirilmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1 (1).
- Güvenç, B. (1993). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İçduygu, A., & İbrahim, S. (1999). "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", 75 Yılda Köylerden Kentlere, Oya Baydar (Der.),. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İsmail, A. (2008). *Dış Göç ve Din*. İstanbul: Dem yayınları.
- İşçi, M. (2000). *Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme*. İst: Der yay.
- Kaya, İ., & Uğurlu, Ö. (2014). Ulusötesi Milliyetçilik Bağlamında Avrupa Kürt Diasporası. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi* (11).
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Keser, İ. (2011). *Göç ve Zor*. Ankara: Ütopya yay.
- Korkmaz, A. (2010). *Göç Ve Din (İsveç'teki Kululular Örneği)*. Konya: Selçuk Üni. SBE.
- Martin, P. L. (1991). *Bitmeyen öykü: Batı Avrupa'ya Türk İşçi Göçü*. Ankara: Uluslararası Çalışma Bürosu Yay.
- Şen, F. (1993). *Türkiye'den Avrupa Toplumuna Göç Hareketleri*. İstanbul: Önel yayıncılık.
- Şengül Kutlay, K. (2017). Almanya'nın Türk İşçileri Kabulünden Günümüze Kadar Olan Süreçte Almanya'da Yaşayan Türklerin Yaşadıkları Kimlik Problemlerinin Değişimi Üzerine Bir Araştırma. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11898>, ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY, 12 (13), 547-556.
- Turhan, M. (2010). *Kültür Değişmeleri*. (6 b.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Unat, N. A. (2002). *Bitmeyen Göç*. Bilgi yayınları.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (2), 1685-1704.